

Ameerika Ühendriikide jt välisriikide abist Eesti õigussüsteemi ja õigushariduse ümberkorraldamisel 1990. aastate alguses

IRENE KULL, MERIKE RISTIKIVI

Sissejuhatus

Eesti õiguse ja õigushariduse ajalugu on mitmes mõttes katkestuste ajalugu. Iga poliitilise muudatuse käigus on reformitud ka õigusteaduse õpetamise süsteemi.¹ 20. sajandi iseseisvumiste ja okupatsioonide tuultes on mitu põlvkonda akadeemilisi juriste pidanud alustama uuel viisil ja uue õiguse õpetamist. Käesolevas artiklis võetakse lähema vaatluse alla peamiselt 1990. aastad Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas, kui iseseisva riigi õigussüsteemi ülesehitamisel ning õigusõppe sisuliseks ja vormiliseks ümberkorraldamiseks pakkusid abi välisriigid. Juristide koolitamine ja ümberkoolitamine oli üks turumajandusele ja õigusriigile ülemineku peamistest ülesannetest. Muuta tuli kogu kõrghariduse süsteemi, sh õigushariduse sisu ja ülesehitust. Õigusõppe ning õigushariduse andmine oli 1990. aastatel paratamatult suhteliselt juhuslik ja mitte eriti järjepidev.

¹ Õigushariduse arengu kohta Tartu Ülikoolis vt Age Värvi, „21. sajandi õigusharidus rahvusülikoolis“, *Juridica*, 6 (2019), 398–406.

Mitmete Euroopa riikide kõrval andsid Eesti õigushariduse süsteemi ülesehitamise ja õigusloomesse oma panuse ka Ameerika Ühendriigid. Ameerika Ühendriikide valitsuse toetatud abist Eesti juristide koolitamisel ning õigushariduse süsteemi ümberkorraldamisel eesti-keelseid uurimusi ilmunud ei ole. Käesoleva artikli eesmärk on anda ülevaade, kuidas Ameerika Ühendriikide abiprogrammid, koostöö ülikoolide õigusteaduskondade õppejõududega ning erialased koolitused toetasid Eesti õiguskorra ja eraõiguse süsteemi ülesehitamist ning noorte juristide õpetamist, keskendudes eelkõige eraõigusele. Ameerika Ühendriikide õigussüsteemi ja õigushariduse mõju analüüsi õigushariduses kasutatavatele meetoditele ja hariduse sisule jätame järgmistele uurijatele.

Taasiseseisvunud Eesti riigi õigussüsteemi ülesehitamine

Pärast Eesti Vabariigi taasiseseisvumist 1991. aastal puudus Eestis iseseisev kohtunikkond, kohtusüsteem, sõltumatu advokatuur ja organiseeritud advokaadibürood, liberaalset turumajandust toetav õiguskord, tasemel õigusharidust andvad õppeasutused, ajakohast õiguskirjandust sisaldavad raamatukogud jne.² Kuigi uue eraõiguse süsteemi loomise algust võib seostada juba 1988. aastal alustatud ettevalmistustega uuele õiguskorrale üleminekuks vajalike õigusaktide vastuvõtmiseks,³ tehti kõige olulisemad õigussüsteemi ja õiguskorra ülesehitamisega seotud otsustused alles 1992. ja 1993. aastal. Selleks, et mõista Ameerika Ühendriikidest tulnud abi tähtsust 1990. aastatel, tuleb meenutada, et õigussüsteemi muutmiseks vajalikud ühiskondlikud muudatused põhinesid radikaalsetel reformidel, milleks omakorda oli vaja välja töötada ja vastu võtta suurel arvul seadusi ja muid õigusakte. Seadused pidid toetama üleminekut eraomandile ja majandusvabadusele (senise nõukoguliku riikliku omandi ja plaanimajanduse asemel), muudatusi kohtusüsteemis

---

² Kohtureformi kohta vt: Rait Maruste, „Kohtureform – kas lõpu alguses või alguse lõpus?“, *Juridica*, 5 (1994), 103–105. Riigikohtu üldkogu otsusega 21.12.1993 loodi kohtutöötajate täienduskoolituse keskus.

³ Vt lähemalt: Paul Varul, „Legal Policy Decisions and Choices in the Creation of New Private Law in Estonia“, *Juridica International*, 5 (2000), 104–118.

ning muude riigile oluliste struktuuride ümberkorraldamist.⁴ Reformiseaduste laiem eesmärk oli muuta mitte ainult mingite eluvaldkondade korraldust, vaid mõjutada kogu ühiskonda⁵ ning taastada õigusriigile omased väärtused ja traditsioonid.

Eesti tsiviilseadustiku moodustavad eraõiguse valdkonna seadused töötati välja ja võeti vastu suhteliselt lühikese aja jooksul, aastatel 1994–2002.⁶ Seaduste väljatöötamisel osalesid Eesti Vabariigi iseseisvumisest alates õigusteadlased ja praktikud ning üliõpilased, kes valdavalt olid saanud hariduse Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas või alles omandasid õigusharidust.⁷ Oli selge, et Eestile oli äärmiselt vajalik igasugune abi, mis toetas reformide läbiviimist ning võimaldas vabaneda totalitaarse ühiskonna õigusest.⁸

Pärast taasiseisvumist pakkusid Ameerika Ühendriigid ühena esimestest abi uute seaduste väljatöötamiseks ning õigushariduse sisuliseks ja struktuurseks ümberkorraldamiseks. Prof Byrne ja prof P. Schrag Georgetowni ülikoolist koos seitsme kolleegiga saabusid juba 19. juunil 1992. aastal Tallinna, et abistada Eesti valitsust turumajandust toetavate seaduste väljatöötamisel.⁹ Ameerika Ühendriikide juriidilise nõustamise ja abistamise programmide laiem eesmärk oli abistada üleminekuriike õigusriigi ülesehitamisel, demokraatlike institutsioonide loomisel ning turumajanduse õigusliku ja institutsionaalse raamistiku arendamisel.¹⁰ Üks aktiivsemaid programmi-

⁴ Vt lähemalt: N. Reich, „Law and civil justice in the new EU countries“, F. Cafaggi (ed), *The Institutional Framework of European Private Law* (Oxford: University Press, 2006), 271–302; N. Reich, „Transformation of Contract law and civil justice in new EU member countries – the example of the Baltic States, Hungary and Poland“, *Penn State International Law Review*, vol. 23, no. 3 (2005), 587–623.

⁵ Seadustega ühiskondlike probleemide reguleerimist ja uue õiguse õpetamist on analüüsinud nt Marju Luts-Sootak. Vt Marju Luts-Sootak, „Textbook of Pandects or New Style of Legislation in Estonia“, *Juridica International*, 6 (2001), 158.

⁶ Samas, 104.

⁷ Seaduste väljatöötamisel osalenud üliõpilased kasutasid võimalust välisülikoolides õppida enamasti aastail 1997–98. Villu Kõve õppis Hamburgi ülikoolis juba 1993–94.

⁸ Vt nt Marju Luts-Sootak, „Võtta kordki vabadust tõsiselt: Eesti eraõigusreform kui ajalooline ja humanitaristlik väljakutse“, *Juridica*, 4 (2003), 261–270.

⁹ Vt täpsemalt J. P. Byrne, P. G. Schrag, „Law Reform in Estonia: The Role of Georgetown University Law Center“, *Law and Policy in International Business*, 25 (1994), 449.

¹⁰ Vt täpsemalt programmide eesmärgi ja suuniluse kohta Jacques deLisle, „Lex Americana?: United States Legal Assistance, American Legal Models, and Legal Change in the Post-Communist World and Beyond“, *University of Pennsylvania, Journal of International Economic Law*, 20, no. 2 (1990), 185.

de rahastajaid oli USA rahvusvahelise arengu amet (United States Agency for International Development, edaspidi USAID¹¹), mille kaudu toetati mh Kesk- ja Ida-Euroopa õigusalgatuse (Central and East European Law Initiative, CEELI¹²) tegevust Eestis. CEELI asutas 1990. aasta sügisel Ameerika advokatuur (American Bar Association, ABA) ning organisatsiooni eesmärk oli toetada poliitilise režiimi reforme ja õigusriigi institutsionaalset arengut ning koos sellega ka ekspordida üleminekuriikidesse Ameerika Ühendriikide õigust.

Kuivõrd iseseisvuse algaastatel oli juristide esmane ülesanne õigusloome, siis keskendusid ka USA abiprogrammid eelkõige projektidele, mille eesmärk oli töötada välja ja rakendada uusi seadusi. Eelkõige tähendas see abi õiguse üldpõhimõtete mõistmisel, allikmaterjalidena kasutatavate välisriikide seaduste ja kohtupraktika tundmaõppimisel ning teoreetilise kirjanduse leidmisel.¹³ Näiteks nõustasid USA Georgetowni ülikooli õigusteaduskonna õppejõud (Georgetown Law School) Ameerika Ühendriikide kaubandusministeeriumi kaubandusõiguse arendamise programmi (Commercial Law Development Program, U.S. Department of Commerce)¹⁴ kaudu Eesti juriste majandusõiguse reformimise küsimustes.¹⁵ CEELI programm, mis keskendus samuti eelkõige nõustamisele ja koolitamisele vaba turumajandust toetavate seaduste väljatöötamisel,¹⁶ leidis toetust nii Eesti Vabariigi valitsuse kui ka Tartu Ülikooli poolt, kuna igasugused kogemused ja teadmised õigusasutuste süsteemi ülesehi-

---

¹¹ Asutatud John F. Kennedy poolt 1961. aastal, edaspidi USAID. Vt täpsemalt: USAID. Who we are? <https://www.usaid.gov/who-we-are>. Nt märgiti USAID-i 1996. aasta tegevusaruandes ära ameti tegevus finantssüsteemi institutsioonide tugevdamisel (lk 1–12), väike- ja keskmiste äriühingute juriidilisel nõustamisel ning esindamisel (lk 1–20), erasektori tugevdamisel ja privatiseerimise läbiviimisel (lk 1). *Agency Performance Report. US Agency for International Development. Full Report 1996* (Washington D.C. January 1997). https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNABZ860.pdf (07.10.2019).

¹² *Central and East European Law Initiative* loodi 1990. aastal Ameerika Advokaatide Ühingu (American Bar Association) poolt. Hiljem sai ühing nimetuse *Central European and Eurasian Law Initiative* (CEELI) ning muutus sõltumatuks iseseisvaks institutsiooniks 2004. aastal.

¹³ Byrne, Schrag, 454.

¹⁴ *Commercial Law Development Program, U.S. Department of Commerce*, loodud 1992.

¹⁵ deLisle, 196. Vt ka Byrne, Schrag, 449. Byrne ja Schrag kirjeldavad selles artiklis Georgetowni projekti, mida Ameerika Ühendriikide kaubandusministeeriumi kaubandusõiguse arendamise programmi kaudu toetati.

¹⁶ Rachel Margolis, „The Role of Law: American Rule of Law Reform Abroad and the Central and East European Law Initiative“, *The Yale Review of International Studies*, Nov (2016). http://yris.yira.org/essays/1911#_ftnref26 (07.10.2019).

tamisel, õigusreformide läbiviimisel ja õigushariduse andmisel olid Eestile vajalikud. CEELI esindajad osalesid 1990. aastate alguses aktiivselt seaduseelnõude väljatöötamisel ja valminud projektide kommenteerimisel.

Kuna kõige olulisemaks Ameerika Ühendriikide õiguse eksporditartikliks on peetud konkurentsioigust ja kapitaliturge puudutavaid seadusi,¹⁷ osalesid CEELI esindajad aktiivselt intellektuaalomandi, tagatiste, pankroti, konkurentsijm valdkondade seaduste väljatöötamisel.¹⁸ CEELI 1993. aasta aruandes on näiteks ära märgitud, et professor A. N. Yiannopoulos osales Eesti asjaõigusseaduse eelnõu väljatöötamisel ning John Burke tegutses nõustajana karistusõiguse valdkonnas.¹⁹ Lisaks koostasid CEELI esindajad kommentaare mitmetele seaduseelnõudele, sh lepinguõiguslike tagatiste (1992), autoriõiguse seaduse (1992), pankrotiseaduse (1992) ja väärtpaberiõiguse eelnõudele (1992).²⁰ Üldjuhul ei olnud aga USA seadusi võimalik otseste eeskujude või mudelitena kasutada. Näiteks leiti eelnõu väljatöötamise käigus, et Ameerika Ühendriikide pankrotiseadus ei ole sobiv eeskuju Eesti pankrotiseaduse väljatöötamisel, kuna Eesti ei olnud veel valmis kaitsma võlgnike huve niisuguses ulatuses, millises pakkus kaitset USA pankrotiseadus.²¹ Samuti ei sobinud USA konkurentsiseadused eeskujuks Eesti konkurentsiseaduse väljatöötamisel, kuivõrd USA seadused ei arvestanud piisavalt riigi võimaliku konkurentsikahjustava tegevusega.²²

Georgetowni ülikooli teadlaste osalemine Eesti õigussüsteemi re-

¹⁷ deLisle, 188.

¹⁸ deLisle, 231–232. Näiteks, G. Myers kui CEELI esindaja kommenteeris Eesti 1992 autoriõiguse seadust.

¹⁹ Mark S. Ellis, et al. *Country Strategies for the Rule of Law Program for Albania, Bulgaria, Croatia, Czech Republic, Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Macedonia, Poland, Romania, and Slovakia. Submitted to the U.S. Agency for International Development* (Washington: American Bar Association Central and East European Law Initiative, 1993), 66. https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNABZ142.pdf (07.10.2019).

²⁰ Samas. Enamik tollal Ameerika Ühendriikide spetsialistidega koostöös väljatöötatud seaduseelnõudest jäidki eelnõudeks.

²¹ Originaaltekst: „*In choosing a model for the act, the examples of the USA and France were discarded, as the time was not ripe in Estonia to protect the interests of the debtor to the extent that this is done in these countries.*“ Vt *Analysis of the Draft Bankruptcy Act of the Republic of Estonia* (The American Bar Association Central and East European Law Initiative (CEELI), 1994); Vt ka Paul Varul, „Development of the Bankruptcy law in Estonia“, *Juridica International*, 4 (1999), 172.

²² Spencer Weber Waller, „Neo-Realism and the International Harmonization of Law: Lessons from Antitrust“, *Kansas Law Review* (1994), 582–586.

formimisel sai alguse juba 1991. aastal, kui Eesti ei olnud veel iseseisev riik. Tollase justiitsministri Jüri Raidla palvel moodustati teadlastest ja praktikutest töögrupp, kes pidid abistama Eesti valitsust õigussüsteemi reformimisel. Märt Rask jätkas projekti pärast justiitsministriks saamist ning tema juhiste kohaselt pidid Georgetowni ülikoolis moodustatud grupi liikmed tegema ülevaate vajalikest seadustest ning võrdlevõigusliku uurimuse lepinguõigusest, konkurentsioigusest ning tarbijaõigusest.²³ Üks konkreetne ülesanne oli näiteks Eestile sobiva müügiseaduse väljatöötamine, mida alustati juba 1992. aastal. Peagi saadi aga aru, et Ameerika Ühendriikide kaubandusseadustik (U.S. Commercial Code) ei sobi eeskujuks Eesti seaduste väljatöötamisel. Riigis, kus alles ehitati üles turumajandusel põhinevat liberaalset ühiskonda, kus puudus vastavalt haritud kohtunikud, juristid, õiguskirjandus, kohtupraktika ning kus ei osatud veel kohaldada õiguse üldpõhimõtteid, ei saanud kehtestada seadust, mis on paindlik ning nõuab kohtunikult oskust seadust tõlgendada ning õigust luua.²⁴ Kuigi Georgetowni ülikooli teadlaste välja töötatud müügiseaduse lõppversiooni aluseks võeti rahvusvaheliste müügilepingute konventsiooni (CISG)²⁵ tekst ning Rootsi ja Soome müügiseadused,²⁶ ei saanud ka sellest eelnõust seadust.²⁷

Ameerika Ühendriikide õiguse eksporti eraõigusesse ja muudesse õigusvaldkondadesse takistas oluliselt Riigikogu 1992. aasta otsus võtta uute seaduste vastuvõtmisel eeskujuks seadused, mis olid jõus enne 1940. aastat.²⁸ Eraõiguses võeti eeskujuks 1939. aas-

²³ Võrdlevõiguslikud uurimused on kättesaadavad TÜ õigusteaduskonna eraõiguse osakonnas. Vt täpsemalt Byrne, Schrag, 451.

²⁴ Byrne, Schrag, 457.

²⁵ *United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)* (Vienna, 11.04.1980).

²⁶ *Finnish Sale of Goods Act, 355/1987; Swedish Sales of Goods Act, SFS (1990), 931.*

²⁷ Eestit esindas müügioiguse grupis Eesti advokaat Raino Paron. Vt lähemalt: Byrne, Schrag, 456. Lisaks saadi väärtuslikke kommentaare Eesti müügioigusele Oxfordi ülikooli prof Barry Nicholas' käest (kes esindas Suurbritanniat CISG töögruppis) ja Richard Hylandi käest (Rutgers Law School). Vt lähemalt: samas, lk 458. Küll aga sai CISG-st peamine võlaõigusseaduse allikas. CISG-i kui võlaõigusseaduse allika kohta vt lähemalt: Paul Varul, „CISG: A Source of Inspiration for the Estonian Law of Obligations“, *Uniform Law Review*, 8 (2003), 209. Georgetowni ülikooli õppejõud töötasid välja lisaks müügiseadusele ka asjaõigusseaduse eelnõu ning koostati mahukas materjal Euroopa tarbijaõiguse kohta. Seaduseelnõu tekst ning abimaterjalid on kättesaadavad TÜ õigusteaduskonna eraõiguse osakonnas.

²⁸ „Riigikogu otsustab: lähtudes 1992. aasta 7. oktoobri Riigikogu deklaratsioonist põhiseadusliku riigivõimu taastamisest, arvestada seaduseelnõude ettevalmista-

ta tsiviilseadustiku eelnõu,²⁹ mis küll seaduseks ei jõudnud saada, kuid milles sisaldus germaani õigusperekonna traditsioone kandva seadustikuna eraõiguse tähtsamate osade normatiivne raamistik (tsiviilõiguse üldosa, asjaõigus, võlaõigus, perekonnaõigus ja pärimisõigus).³⁰ Nii otsustati juba õigussüsteemi reformimise ettevalmistavas etapis järgida peamise mudelina Saksa õigussüsteemi ja täiendada seda tänapäevaste normidega teistest õiguskorradest,³¹ mis vähendas märkimisväärselt võimalusi eksportida (ja importida) Ameerika Ühendriikide õigust. Eesti eraõiguse reform viidi läbi väga lühikese aja jooksul.³² Omandireformi läbiviimiseks vajalik asjaõigusseadus võeti vastu juba 1993. aastal,³³ tsiviilseadustiku üldosa seadus võeti vastu 1994. aastal,³⁴ perekonnasea-

---

misel Eesti Vabariigis enne 1940. aasta 16. juunit kehtinud seadusi. “*Seadusloome järjepidevus*. Riigikogu otsus, vastu võetud 1.12.1992. RT 1992, 52, 651.

²⁹ 1939. aasta tsiviilseadustiku eelnõu esitati riigivolikogule vastuvõtmiseks ning 1940. aastal arutati eelnõu riigivolikogu erikomisjonis. Tuleb märkida, et 1939. aasta tsiviilseadustiku eelnõu kasutati 1990. aastatel vaid mudelina ja mitte otse allikana uue tsiviilseadustiku väljatöötamisel. Uue tsiviilseadustiku moodustavate seaduste eelnõude väljatöötamisel võeti aluseks 1940. aasta eelnõu tekst, mis on kättesaadav: *Tsiviilseadustik* (Tartu, 1992). Vt lähemalt 1939. aasta tsiviilseadustiku eelnõu vastuvõtmise kohta: Hesi Siimets-Gross, Marju Luts-Sootak, Katrin Kiirend-Pruuli, „The Private Law Codification as an Instrument for the Consolidation of a Nation from Inside – Estonia and Latvia between two World Wars“, A. Klimaszevska, M. Gladek (ed.), *Culture – Identity – Legal Instrumentalism* (Gdansk: Brill Academic Publishers, 2019).

³⁰ Saksa tsiviilseadustik (*Bürgerliches Gesetzbuch*). 18.08.1896.

³¹ Vt lähemalt eraõiguslike seaduste allikate kohta nende väljatöötamisel: Varul, 104–118. Saksa eraõiguse süsteemi kohta vt Illimar Pärnamägi, „Saksa mõju Eesti õiguses“, *Õiguskeel*, 1 (2014). https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/illimar_parnamagi_saksa_moju_eesti_oiguses.pdf (07.10.2019).

³² Vt lähemalt: M. Käerdi, „Estonia and the New Civil Law“, *Regional Private Laws and Codification in Europe*, H. L. Mac Queen et al. (toim) (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), 250, 251. Marju Luts-Sootak, „Rechtsreform in Estland als Rezeptions- und Bildungsaufgabe“, *Juristenzeitung*, H. 8, (1998), 401–403; Irene Kull, „Codification of Private Law in Estonia“, J. C. Rivera (toim), *The Scope and Structure of Civil Codes* (Springer, 2013), 133–154.

³³ Asjaõigusseaduse jõustumine (1993) tõi kaasa eraõiguse reformide läbiviimise aluse, ühtlasi võimaldas see maade andmist eraomandisse. *Asjaõigusseadus*. Vas- tu võetud 09.06.1993, jõustunud 01.12.1993. <https://www.riigiteataja.ee/akt/28540> (31.01.2019). Vt ka: Jaan Paju, „Basic features of Estonian Property Law“, *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 4 (2000), 87; P. Pärna, „The Law of Property Act. Cornerstone of the Civil Law Reform“, *Juridica International*, 6 (2001), 89, 90.

³⁴ Tsiviilseadustiku üldosa seadust 1994. aastast koosnes üldistest põhimõtetest, isikute, tehingute, õiguste teostamise, tingimuste ja aegumise regulatsioonist. TsÜS võeti vastu 28.06.1994 ja jõustus 01.09.1994 ning kehtis kuni 01.07.2002. Esimeses TsÜS versioonis sisaldasid ka rahvusvahelise eraõiguse reeglid ning seda kuni rahvusvahelise eraõiguse seaduse vastuvõtmiseni 2002. aastal.

dus samuti 1994. aastal ning jõustus 1995. aastal,³⁵ pärimisseadus võeti vastu 1997. aastal.³⁶ Tsiivilseadustiku viimase osana valmis võlaõigusseadus alles 2001. aastal ning jõustus 1. juulil 2002³⁷ koos tsiivilseadustiku üldosa seaduse uue versiooniga.³⁸ Kõikide nimetatud seaduste mudelriikideks olid suuremas osas germaani õigusperekonda kuuluvad riigid (Saksa tsiivilseadustik ehk BGB, Šveitsi võlaõigusseadus³⁹, Austria tsiivilseadustik⁴⁰ jne). Kuigi Ameerika Ühendriikide õigusel ei olnud suurt mõju eraõiguse eri valdkondadele, võimaldasid koolitused ning abi seaduste väljatöötamisel kujundada Eesti juristide õigusmõtlemist ning omandada seadusloome praktilisi oskusi.

Kohtunike koolitamine

Pärast Eesti Riigikogu poolt eraõiguse süsteemi puudutavate otsuste vastuvõtmist ning selgust küsimuses, millise õigussüsteemi võtab Eesti oma õiguskorra ülesehitamisel aluseks, keskendusid USA abiprogrammid peamiselt juristide koolitamisele.⁴¹ Juristide koolitusprogrammid koostati selliselt, et need hõlmaks Ameerika Ühendriikide õiguse kõrval ka Lääne-Euroopa riikide õigust ning rahvusvahelist kaubandusõigust. Samuti võeti arvesse Eesti ees-

---

³⁵ Perekonnaseadus võeti vastu 12.10.1994 ja jõustus 01.01.1995. Uus perekonnaseadus võeti vastu 18.11.2009, ja jõustus 1.07.2010. <https://www.riigiteataja.ee/akt/109052017029> (07.10.2019).

³⁶ Pärimisseadus võeti vastu 15.05.1996 ja jõustus 01.01.1997. Pärimisseaduse uusversioon võeti vastu 17.01.2008 ja jõustus 1.01.2009. <https://www.riigiteataja.ee/akt/110032016016> (07.10.2019).

³⁷ Võlaõigusseadus võeti vastu 26.09.2001 ja jõustus 01.07.2002. <https://www.riigiteataja.ee/akt/120022019008> (07.10.2019).

³⁸ Tsiivilseadustiku üldosa seaduse uusversioon võeti vastu 27.03.2002 ja jõustus 01.07.2002. <https://www.riigiteataja.ee/akt/130012018006> (07.10.2019).

³⁹ Obligationenrecht (OR). Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Teil 5. 01.01.1883.

⁴⁰ Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie. 01.06.1811.

⁴¹ Nagu märkis Ellis, sai peagi selgeks, et Eestis ei olnud mõtet õpetada pretse-dendiõigust, kuna juristid vajasisid eraõiguse süsteemi loomisel teoreetilist abi tsiivilõiguse süsteemi kuuluvate riikide õigusest arusaamisel ning selle süstematiseerimisel. M. Ellis, et al. *Country Strategies for the Rule of Law Program for Albania, Bulgaria, Croatia, Czech Republic, Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Macedonia, Poland, Romania, and Slovakia. Submitted to the U.S. Agency for International Development* (Washington: American Bar Association Central and East European Law Initiative 1993), 69, 73. http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNABZ142.pdf (07.10.2019).

märki saada Euroopa Liidu liikmeks.⁴² Seega ei piirdunud CEELI esindajad ainult Ameerika Ühendriikide õiguskorra selgitamisega, vaid kuulajatele pakuti laiapõhjalist ülevaadet ka Lääne-Euroopa õigustraditsioonidest ning võrdlevõigusliku meetodi kasutamisest seadusloomes.

USA era- ja avalikus sektoris tegutsevad ning kaubandusõigusega tegelevad kogenud õiguspraktikud ja õigusteadlased külastasid Eestit, sh Tartu Ülikooli, kus nad koolitasid õigusteaduskonna õppejõude, tudengeid, praktiseerivaid juriste, kohtunikke ja valitsusametnikke.⁴³

Esmalt tuleb ära märkida USA koolitusprogrammide osa Eesti kohtusüsteemi reorganiseerimisel õigusriigi põhimõttest lähtudes⁴⁴ ning kohtunike koolitamisel.⁴⁵ Kohtunike koolitamise eest võttis iseseisvuse algusaastatel vastutuse Eesti Vabariigi Riigikohtus ja seda suures osas Riigikohtu tollase esimehe professor Rait Maruste initsiatiivil. Näiteks viisid Riigikohtu esimehe professor Maruste kutsel 1993. aasta juunis Georgetowni ülikooli professor Thomas G. Krattenmaker ja tollal juba endine osariigi ülemkohtu kohtunik K. Callow läbi nädalase seminari riigikohtunikele. Seminari teema oli põhiseaduspärane kohtumõistmine ning tegemist oli esimese korraga, kus Eesti kohtunikele tutvustati Ameerika õigussüsteemi aluspõhimõtteid, kohtuniku funktsioone õigusemõistmisel ning Ameerika õigushariduses laialt kasutatavat nn sokraatilist meetodit. Sokraatiline meetod ehk õppimine küsimuste ja vastuste vormis oli tundmatu nõukogude õigushariduse saanud juristidele, kuna õppimine ja õpetamine toimus peamiselt loengute vormis. Siiski olid ka enne 1991. aastat Tartu Ülikooli õigusteaduskonna õppekavades ette nähtud seminarid, kus viidi mingis osas

⁴² Byrne, Schrag, 452.

⁴³ Vt selle kohta lähemalt: J. Key, „Old countries, new rights“, *ABA Journal*, May (1994), 68–73.

⁴⁴ Eesti kohtusüsteemi kohta vt lähemalt: Julia Laffranque, „The Judicial System of Estonia and European Union Law“, *International Journal of Legal Information*, Vol. 33, Iss. 2, Art. 7 (2005). <http://scholarship.law.cornell.edu/ijli/vol33/iss2/7> (07.10.2019).

⁴⁵ Vt kohtunikukonna iseseisvuse kohta lähemalt: Timo Ligi, „Judicial Independence in Estonia“, A. Seibert-Fohr (toim), *Judicial Independence in Transition. Beiträge zum ausländischen öffentlichen Recht und Völkerrecht* (Berlin, Heidelberg: Springer, 2012), vol. 233.

läbi ka kaasusõpet.⁴⁶ Professor Krattenmakeri kui õppejõu suur edu ja Riigikohtu esimehe professor Maruste isiklik toetus viisid alalise kohtunike koolituskeskuse asutamiseni Tartus.⁴⁷ Professor Krattenmaker ja kohtunik Callow on oma mälestustes pidanud koolituste kõige olulisemaks tulemuseks muutusi kohtunike mõteteviisis, suhtumises riiki, kohtuniku rolli õigusemõistmisel ning ühiskonnas laiemalt.⁴⁸

Siinkohal on tähtis rõhutada, et Eesti õiguse allikana on seaduste kõrval ka kohtupraktikal oluline osa täita nii tsiviilõiguses kui ka teistes õigusvaldkondades.⁴⁹ Seega saab rääkida kohtute osast õiguse edasiarendamisel ka Kontinentaal-Euroopa kirjutatud õigusega õiguskordades, nagu seda on Eesti õiguskord.⁵⁰ Kohutlahenditel oli täita oluline roll Eesti oma õigusteaduse kujunemisel, kuivõrd suur osa Eesti õigusteadlastest ja kõrgetasemelistest juristidest oli iseseisvusaastate alguses hõivatud seadusloomega. Eesti oma õigusteadusest saab rääkida alles alates 21. sajandi algusest.⁵¹ Kokkuvõttes võib nentida John Burke sõnadega, et „ajalooliste, kultuuriliste ja ka keeleliste erinevuste tõttu ei ole Ameerika Ühendriikide kohtusüsteem loomulikult Eestisse imporditav, kuid kohtuniku roll Ühendriikides võiks olla üheks eeskujuks Eesti Vabariigi kohtusüsteemi arendamisel“.⁵² Just sellist rolli täitsid ka Ameerika Ühendriikide programmid 1990. aastate alguses.

---

⁴⁶ Tuleb mainida, et kaasusõppe meetodit kasutati tsiviilõiguses juhuslikult ja selle tähtsus oli väga väike.

⁴⁷ Byrne, Schrag, 457. Sihtasutus Eesti õiguskeskus (Estonian Law Centre Foundation) loodi 1995. aastal ja tegutses kuni 2009. aastani iseseisva juriidilise isikuna. Pärast ümberkujundamist võttis kohtunike koolitamise ülesande üle Riigikohus.

⁴⁸ Nii meenutavad Byrne ja Schrag, et Eesti kohtunikud, kes koolitustel osalesid, suhtusid alguses väga skeptiliselt võimalusse, et kohtunikud peaksid seadusi tõlgendama. Vt Byrne, Schrag, 455.

⁴⁹ Tsiviilseadustiku üldosa seadus, § 2.

⁵⁰ Kohtupraktika tähtsuse kohta Eesti õiguses vt nt Meris Sillaots, „Supreme Court Judgments as Source of Estonian Criminal Procedural Law“, *Juridica International*, 5 (2000), 94–103; Irene Kull, „Principle of Good Faith and Constitutional Values in Contract Law“, *Juridica International*, 7 (2002), 142–149.

⁵¹ Seaduste väljatöötamine esimesel iseseisvusperioodil 1918.–40. aastal oli küllaltki sarnane sellega, mis leidis aset alates 1991. aastast. Vt Marju Luts-Sootak, „Scientific Legal Education and the Faculty of Law of the University of Tartu“, *Juridica International*, 1 (1996), 129–139.

⁵² Vt John Burke, „Kohtuniku roll Ameerika õigussüsteemis“, *Juridica*, 3 (1993), 50–60.

Akadeemiline õigusharidus

Tartu Ülikooli õigusteaduskonna⁵³ ajaloos algas Eesti Vabariigi iseseisvumisega uus etapp,⁵⁴ mis tähendas õigusteaduskonna kui ainsa 1990. aastate algul tegutsenud õigusteaduskonna jaoks täiesti uusi ülesandeid ja eesmärke. Hästi toimiva turumajanduse ja demokraatliku riigi toimimise üks alustest on teadusvabadus ülikoolides.⁵⁵ Seadusandlik alus teadusvabadustest kantud haridusele on leitav Eesti Vabariigi põhiseaduse⁵⁶ paragrahvist 38, mis sätestab teadusvabaduse ning ülikoolide ja teadusasutuste autonoomia seaduses ettenähtud piires. Õigusteaduskonnas ette võetud uuenduste eesmärgiks seati kõrgetasemeliste teadustööde edendamise ning akadeemiliste traditsioonide ja ajakohase kõrghariduse pakkumine.⁵⁷ 1992. aasta haridusseadus,⁵⁸ 1995. aasta ülikooliseadus⁵⁹ ja 1995. aasta Tartu Ülikooli seadus⁶⁰ olid ülikoolihariduse andmise õiguslikke aluseid sätestavad õigusaktid, millega detsentraliseeriti kõrghariduse süsteem ning liiguti eemale nn Saksa ülikooli mudelist.⁶¹ Anglo-ameerika õigushariduse süsteemi eeskujul loodi ka Eestis kolmeastmeline kõrghariduse süsteem (bakalaureuse-, magistri- ja doktoriõppe programmid). Tartu Ülikool oli pärast iseseisvumist ainus ülikool, kus

⁵³ Alates 1. jaanuarist 2016 on õigusteaduskond sotsiaalteaduste valdkonna osa koos ühiskonnateaduste instituudi, majandusteaduskonna, haridusteaduste instituudi, psühholoogia instituudi, Johan Skytte poliitikauuringute instituudi, Narva ja Pärnu kolledžiga. Kaks struktuuriüksust (õigus- ja majandusteaduskond) jätsid oma eestikeelsetesse nimetustesse alles sõna teaduskond. Selguse huvides viidataksegi artiklis õigusteaduskonnale just sellisel viisil.

⁵⁴ Eesti riiklikust iseseisvusest. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus. Vastu võetud 20.08.1991. RT 1991, 25, 312.

⁵⁵ Luts-Sootak, Scientific legal education, 129–139.

⁵⁶ Eesti Vabariigi põhiseadus võeti vastu 28.06.1992 ja jõustus 03.07.1992. <https://www.riigiteataja.ee/akt/115052015002> (07.10.2019).

⁵⁷ Raul Narits, „Legal Foundations of University Education in Estonia“, *Juridica International*, 1, (1996), 125–129.

⁵⁸ Eesti Vabariigi haridusseadus võeti vastu 23.03.1992 ja jõustus 30.03.1992. <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019043> (07.10.2019).

⁵⁹ Ülikooliseadus võeti vastu 12.01.1995 ja jõustus 18.02.1995. <https://www.riigiteataja.ee/akt/120122016002> (07.10.2019).

⁶⁰ Tartu Ülikooli seadus võeti vastu 06.02.1995 ja jõustus 21.03.1995. <https://www.riigiteataja.ee/akt/120122016005> (07.10.2019).

⁶¹ Vt lähemalt Saksa, nt Humboldti mudeli kohta, mis on klassikalise Saksa ülikooli süsteemi alus: Raul Narits, Legal Foundations, 125–129; Rosalind Pritchard, „Humboldtian values in a changing world: staff and students in German universities“, *Oxford Review of Education*, Vol. 30, Issue 4 (2004), 509–528.

anti õigusharidust kõigil kolmel astmel, kuigi peagi asutati mitmeid era- ja avalik-õiguslikke kõrgkooli, kus sai omandada õigusharidust. Huvitav on märkida, et õigusharidust andvate ülikoolide arv 2019. ja 1993. aastal on sarnane⁶² ja Tartu Ülikooli õigusteaduskond on endiselt ainus õppeasutus, mis pakub õigusharidust kõigil kolmel kõrghariduse astmel. Õigusharidust mõjutas märkimisväärselt õiguskorra reformimine, kuna selle tulemusel ei olnud ka päris selge, mida õpetada ja kuidas õpetada.

Tartu Ülikooli õigusteaduskond võttis uue õppekava vastu 1992/93. õppeaastal. Õppekava hindasid esimest korda rahvusvahelised eksperdid – Glasgow ülikooli dekaan professor J. P. Grant ning professor W. Schlüter Münsteri ülikoolist.⁶³ Uue õppekava väljatöötamisel võeti arvesse Eesti sotsiaalmajanduslikku ja poliitilist arengut ning vajadust integreerida Eesti õigussüsteem Mandri-Euroopa õigussüsteemidega. Peamine eesmärk oli anda laiapõhjalist ja teaduspõhist haridust, mis tähendas muu hulgas võrdleva õigusteaduse kuulumist õigusteaduskonna õppeprogrammi. Kuivõrd nende eesmärkide täitmiseks oma kvalifitseeritud õppejõud puudusid, oli suur osa täita külalisõppejõududel. Võrreldes Euroopast tulnud õppejõududega oli Ameerika Ühendriikide külalisõppejõudude osakaal märkimisväärne.⁶⁴ Külalisõppejõudude panus seisnes eelkõige uute ideede juurutamises, loengukursuste arendamises ning uute õppe-

---

⁶² Kokkuvõtvalt vt Ellu Saar ja Triin Roosalu, „Inverted U-shape of Estonian Higher Education: Post-Socialist Liberalism and Postpostsocialist Consolidation“, J. Huisman, A. Smolentseva, I. Froumin (eds.), *25 Years of Transformations of Higher Education Systems in Post-Soviet Countries. Reform and Continuity* (Palgrave Macmillan, 2018), 166. Põhiliselt liitusid erakoolid mõne tegutsemisaasta järel avalik-õiguslike ülikoolidega. Näiteks Tallinna Õigusinstituut liitus Tartu Ülikooliga 2001. aastal. 1991. aastal asutatud Nord liitus Tallinna Ülikooliga 2010. aastal. 1996. aastal asutatud Concordia International University Estonia (CIUE) liitus Audentese Ülikooliga 2003 ning ingliskeelse õigushariduse pakkumist jätkati nime all International University Concordia Audentes (IUCA). 2008. aastal liitus IUCA Tallinna Tehnikaülikooliga.

⁶³ Vt lähemalt: Raul Narits, *Legal Foundations*, 125–129.

⁶⁴ Näiteks aastatel 1994–96 külastasid mitmed Ameerika Ühendriikide õppejõud Tartu Ülikooli: Michael Listgarten (Ameerika Ühendriikide ja Euroopa Ühenduse õigus, rahvusvaheline eraõigus), Richard C. Visek (Ameerika Ühendriikide, rahvusvaheline ja võrdlev õigus), Michael Gallagher (Ameerika Ühendriikide õigus, õiguslik kirjutamine), Charles Lipton (Ameerika Ühendriikide õigus, rahvusvaheline vahekohtumenetlus, rahvusvahelised äritehingud). Vt lähemalt Peep Pruks, „Academic Legal Education in Estonia: Current State and Perspectives (Faculty of Law of the University of Tartu)“, *Juridica International*, 1 (1996), 139–158.

meetodite rakendamises. Kõige suurem muudatus oli eraõiguse ja avaliku õiguse õppeainete proportsiooni muutmine õppekavas nii, et umbes kaks kolmandikku ainetest oleksid eraõiguslikud.⁶⁵ Nõukogude süsteemi õigusharidus oli olulisel määral praktikale suunatud, peamise rõhuga avalikul õigusel, eraõiguslikud kursused moodustasid õppeprogrammist vaid kolmandiku. Alates 1990. aastatest on õigusteaduskonna õppeprogrammi regulaarselt ajakohastatud koostöös erinevate õigusvaldade esindajatega (advokaadid, notarid, kohtunikud, prokurörid, ettevõtluses tegutsevad juristid).⁶⁶ Suurenenud on eraõiguse valdkonna ainekursuste arv ning vähendatud on auditoorse õppetöö osakaalu, valdavalt kasutatakse kaasusõpet ning õppetöö kohustuslik osa on iseseisvad uurimused.⁶⁷

Tuleb tõdeda, et paljud sisulised uuendused õpetamise protsessis ja õigusteaduskonna õppekavas said alguse 1990. aastate alguses teaduskonda külastanud õppejõudude initsiatiivil.⁶⁸ Suur osa oli siin Ameerika Ühendriikide õigusteadlastel ja -praktikutel, kes saabusid Tartusse mitmete programmide kaudu. Näiteks oli esimene CEELI⁶⁹ esindaja McNeill Smith North Carolina osariigist (1992. aastast kuni 1993. aasta juulini), kes õpetas TÜ õigusteaduskonnas muu hulgas lepinguõigust. Aastatel 1993–94 oli CEELI esindaja Eestis Jüri E. Taalman,⁷⁰ Eestis sündinud ning eesti keelt valdav

⁶⁵ Samas, 139–158.

⁶⁶ Bologna mudeli ülevõtmine 2002/2003. õppeaastal tähendas üleminekut 3 + 2 õppekavale ehk kolmeaastasele bakalaureuseõppele ja kaheaastasele magistriõppele. Vt *Bologna declaration 19 June 1999*. http://www.ehea.info/media.ehea.info/file/Ministerial_conferences/02/8/1999_Bologna_Declaration_English_553028.pdf (07.10.2019). Kõik bakalaureuseõppe lõpetanud tudengid saavad jätkata õpinguid magistriõppes sõltuvalt oma lõpueksami tulemusest. Kõik magistriõppe tudengid on potentsiaalsed doktoriõppe kandidaadid. Kohtunikuks, notariks, prokuröriks või vandeadvokaadiks saamisel on vajalik magistrikraad. Vt ka: Saar, Roosalu, 149–175.

⁶⁷ Näiteks interaktiivsete klassiruumide kasutamine. Vt lähemalt: <https://oigus.ut.ee/en/news/school-law-opened-smart-classrooms-tartu-and-tallinn> (07.10.2019).

⁶⁸ Alustades esimese seminariga rahvusvahelisest humanitaarõigusest, mida viisid läbi professorid Georgetowni ülikoolist ja mida organiseeris president Lennart Meri asutatud Eesti Inimõiguste Instituut. Vt lähemalt: Byrne, Schrag, 457.

⁶⁹ Vt ka *American Bar Association. Central and East European Law Initiative. Country Strategies for the Rule of Law Program for Albania, Bulgaria, Croatia, Czech Republic, Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Macedonia, Poland, Romania, and Slovakia. Submitted to The U.S. Agency for International Development*. August 23, 1993. Mark S. Ellis, et al. https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNABZ142.pdf (07.10.2019).

⁷⁰ Jüri E. Taalmani tegevuse kohta Eesti õigussüsteemi ülesehitamisel vt <https://www.brignole.com/About/Juri-E-Taalman.shtml> (14.10.2019).

praktiseeriv jurist, kes lisaks seaduste kommenteerimisele, juristide täienduskeskuse asutamisele ning mitmete seaduste väljatöötamisel osalemisele õpetas ka tudengeid. 1994. aastal alustas õigusteaduskonnas õpetamist CEELI esindajana Michael Gallagher,⁷¹ kes tõi esimesena õppekavasse aine õigustekstide kirjutamise oskustest (*legal writing*). Ameerika Ühendriikide kodanikuhariduse projekti (Civic Education Project, CEP)⁷² kaudu õpetas teaduskonnas Richard C. Visek rahvusvahelist õigust, võrdlevat õigussüsteemide ajalugu ning EL õigust (1995–96). Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas õpetasid ka Fulbrighti stipendiaadid (Fulbright Fellowship Program), näiteks New Yorgi ülikooli külalisprofessor Charles J. Lipton, kes õpetas rahvusvahelist arbitraaži ja rahvusvahelisi lepinguid. Suurt rolli õigusteaduse õpetamise ümberkorraldamisel täitsid euroteaduskonna (EuroFaculty)⁷³ kaudu saabunud õppejõud. Angloameerika õigusharidussüsteemi mõjuks võib nimetada õigusteaduskonna õppekavas tehtud muudatust, mille tulemusel hakati õpetama lepinguõigust ning seda juba esimesel semestril.

Õigussüsteemi reformide käigus muutusid ka koostööprojektide fookused ja eesmärgid. Näiteks eespool nimetatud Georgetowni-Eesti üldisest seaduste loomise projektist kujunes kiiresti juristide, kohtunike ja õiguspraktikute koolitamine.⁷⁴ Ameerika Ühendriikide abi oli oluline Eesti Õiguskeskuse Sihtasutuse⁷⁵ loomisel, kus kohtunikele õpetati läänelike demokraatlike õigussüsteemide aluseks olevaid õiguspõhimõtteid ja kohtuniku rolli sellistes riikides. Maailmapank ja

---

⁷¹ Michael Gallagher on Eesti juurtega jurist, kes lõpetas Villanova (US) ülikooli õigusteaduskonna ja töötas advokaadibüroo partnerina Philadelphias, jäi pärast CEELI projekti lõppemist Eestisse ning oli aastatel 1995–2003 Eesti Õiguskeskuse nõunik ning euroteaduskonna lektor. Callagheri elulugu: <https://www.euroman.ee/wp-content/uploads/2011/10/CV-Michael-Gallagher.pdf> (07.10.2019).

⁷² *Civic Education Project* (kodanikuhariduse projekt) on mittetulundusühing, mis asutati 1991. aastal ja mille eesmärk on toetada kõrg- ja professionaalse hariduse arengut üleminekuriikides. CEP toetas külalislektoreid, kelle ülesanne oli viia läbi õppetööd ning samal ajal välja õpetada noori teadlasi, kes õpetamise üle võtaks. Õigusteaduskonnas autoritele teadaolevalt ühegi aine õpetamist kohalikule õppejõule üle ei antud, küll aga toimis see edukalt majandusteaduskonnas. Vt lähemalt: *CEP. Annual Report, July 1, 1998 – June 30, 1999. The Baltics*. <http://www.civiceducationproject.org/legacy/aboutus/annual/1999/baltics.htm> (17.10.2019).

⁷³ Asutatud Tartu Ülikoolis 1993. Esimene juht oli Eesti-Kanada professor Toivo Miljan.

⁷⁴ Vt lähemalt: deLisle, 252.

⁷⁵ Eesti Õiguskeskus asutati 1995 ja oli alates 2009. aastast vastutav kohtunike koolituse eest.

USAID programm toetasid praktiseerivate juristide ja politseijuhtide erialaseid koolitusprogramme.⁷⁶ Kindlasti tuleb ära märkida, et õigus-teaduse õpetamine on alates 1991. aastast tuginenud võrdlevõiguslikul meetodil,⁷⁷ kuivõrd mitmed seadused on koostatud teiste riikide seadusi mudelitena kasutades.⁷⁸ Kuid võrdlevõiguslik õpetamine ei pruugi alati olla kõige efektiivsem, kui selle ohvriks tuleb tuua riigisisese õigussüsteemi süstemaatika. See võis aga kergesti juhtuda, sest seaduseelnõud muutusid kiiresti. Kuna Eesti võttis eraõiguse süsteemi aluseks Saksa õiguse, mis kuulub Mandri-Euroopa kodifitseeritud õigussüsteemide hulka, siis oli ka eraõiguse õpetamisel oluline omandada seaduste ja õigusnormide omavahelised süstemaatilised seosed. Kokkuvõtlikult, õiguse õpetamine üleminekuperioodil oli küllaltki juhuslik ja kaootiline, peamiselt õpetati loenguvormis, kuna õpikutele ja kohtupraktikale ei saanud loota. Õpetamismeetodid ja materjalid võeti sageli üle külalisõppejõududel. Ameerika Ühendriikide külalisõppejõudude suurim tähtsus oli see, et nad pakkusid esimesena Eesti juristidele, ametnikele ja üliõpilastele oma teadmisi, mis suunasid mõistma õigusriigi üldpõhimõtteid, kohtu funktsiooni ja seadusandliku tegevuse meetodeid. Algu-sest peale osalesid Eesti üliõpilased koos professoritega seadusloomes, sageli õpetati seaduseelnõusid ja kasutati välisriikide kohtupraktikat eeskujuna. Noorema põlvkonna juristide võimet järgida välisriikide eksperte olid eraldi ära märkinud nii Georgetowni grupp kui ka teised välisriikide eksperdid, kes Eestit projektide raames külastasid.⁷⁹ Tartu õigusteaduskonna õpetajaskond muutus märkimisväärselt, näiteks võttis ameti üle noorem põlvkond õppejõude, kes olid õpingute ajal juba kokku puutunud lääneliku õigusmõtlemisega. Paljud õppejõud, kes pidid lahkuma, leidsid uue töökoha mõnes era(kõrg)koolis, mis rajati 1990. aastate lõpus.⁸⁰

⁷⁶ Näiteks viidi 1995–96 läbi rahvusvahelised seminarid teemadel „Issues of Improvement and Application of Labour Legislation“, „Continental European Legal System (Public Law and Private Law)“ ja „Intellectual Property (Copyright)“.

⁷⁷ Pruks, *Academic Legal Education in Estonia*, 147.

⁷⁸ Saksa, Šveitsi, Hollandi, Austria, Itaalia ja Vene tsiviilkoodeksid, Louisiana osariigi ja Kanada Quebeci provintsi õigusaktid ning Skandinaavia riikide (Rootsi, Soome ja Taani) müügiõiguse seadused, Tšehhi äriseadustik ja Jaapani tsiviilkoodeks. Vt Varul, *Legal policy*, 114.

⁷⁹ Byrne, Schrag, 454.

⁸⁰ Pärast taasiseseisvumist loodi hulk eraõiguslikke ülikoole, mis õigust õpetasid: Akadeemia Nord (1991–2010), Concordia Rahvusvaheline Ülikool Eestis (1992–2003), Veritas Sotsiaalteaduste Erakõrgkool (1997–2003), Rahvusvaheline Ülikool

Kokkuvõte

Eesti õigussüsteemi ülesehitamisel on teistest õigussüsteemidest pärit printsiipe edukalt ja efektiivselt juurutatud laenamise, siirete ning erinevate õiguslike reguleerimismudelite rakendamise teel. Kuigi Eesti eraõiguse loomisel kasutati Ameerika Ühendriikide õigust väga vähe, on raske üle hinnata Ameerika Ühendriikide professorite ja praktikute rolli, kes õpetasid õiguse üldpõhimõtteid ja kohtusüsteemi sõltumatuse tähtsust turumajanduse tingimustes, abistasid uue õiguskorra ülesehitamisel ning õigushariduse süsteemi muutmisel. Õigusteaduskonna peamine eesmärk oli juba alates 1990. aastatest valmistada ette juriste, kes mõistavad õigust ja keda on koolitatud mitte ainult rakendama õigust, vaid osalema õigusloomes. Peamised muudatused loengukursuste sisus ja õppekavas tehti, arvestades suures osas külalisõppejõudude, sh Ameerika Ühendriikidest pärit õppejõudude panust. Lisaks algatati Ameerika Ühendriikide ülikoolide, valitsuse ja erialaorganisatsioonide abil hulk haridusprogramme, mille tulemusel toimusid suured muudatused õigushariduse sisus ja vormides.

Irene Kull, *Dr iur*, on TÜ õigusteaduskonna tsiviilõiguse professor ja eraõiguse osakonna juhataja

Merike Ristikivi, PhD, on TÜ õigusteaduskonna õiguse ajaloo (ladina keel ja rooma õigus) dotsent

---

Audentes (1999), Ülikool I Studium (2003), Humanitaar- ja Sotsiaalteaduste Instituut (2003–2011), Õigusinstituut (1994–2006) jt.

The assistance of USA and other countries in reorganizing the Estonian legal system and education in the early 1990s

IRENE KULL, MERIKE RISTIKIVI
University of Tartu Faculty of Law

The development of Estonian private law is an excellent example of borrowing from foreign legal systems, successfully using transplants and implementing different regulatory models. From the early 1990s, the 'Continental European legal tradition' and especially German law was used as an example owing to the historical relationship between Germany and Estonia. Even though US law was applied very little in drafting Estonian private law, the role of US professors and practitioners, who taught us the basic principles of law and the importance of judicial independence in a liberal market economy can't be overestimated. The option of text-book like legislation was chosen mainly owing to educational purposes, as this approach was reasonable and justified in a transitional country.

Lawyer's freedom is solely based on a perfect command of the legal method. Already from the 1990s, the main aim of the Faculty of Law of the University of Tartu was to prepare lawyers who understand the law and who are trained to apply the legal method in their profession. Changes were made to the teaching process and the content of the curricula with the substantial contribution of visiting lecturers, also from the US. A number of educational programs were also introduced with the help of US universities, governmental and professional organizations. Comparative law and jurisprudence were part of the Faculty of Law's curriculum since Estonia restoring its independence.